

Einführung zum Kavafis-Abend

von Herrn Prof. Evangelos Konstantinou, Würzburg

Heute Abend spannen wir den Bogen von der antiken Technologie zur neugriechischen Poesie, aber diese hier hängt unmittelbar mit der antiken zusammen. Bevor ich Ihnen Herrn Schäfer vorstelle, lassen Sie mich einige Gedanken über die Bedeutung des deutsch-griechischen Dialogs auf dem Gebiet der Literatur machen, denn wir haben viele Gemeinsamkeiten, die leider bis heute nicht erforscht wurden. Dieser Dialog auf dem Gebiet der Literatur zwischen Menschen und Völkern baut Brücken der Verständigung und der Freundschaft und hilft nationale und religiöse Ressentiments und Vorurteile abzubauen. Gerade die Dichtung, als höchster Ausdruck menschlicher Geistigkeit, ist imstande, die Menschen und Völker verschiedener Kulturen, Religionen und Traditionen einander näher zu bringen, und die gemeinsame Sprache zu entdecken. Aus der Lyrik eines Volkes spricht seine Seele mit wahren und innigem Ausdruck. Daher kann sie uns ein profundes Bild über die kulturelle Eigenart eines Landes vermitteln. Franz Kafka hat die Literatur eine Expedition zur Wahrheit genannt, und gerade Kavafis aus Alexandrien (1863–1933) ist der überragende Dichter, der seine Dichtung als Expedition zur Wahrheit und zum Verstehen der fundamentalen Probleme menschlicher Existenz begreift. Seine Dichtung bringt deutlich die Vision des Dichters von der völkerverbindenden Kraft gemeinsamen Bildungsgutes zum Ausdruck. In der Rezeption der Antike durch die neugriechische Literatur nimmt Kavafis eine besondere Stellung ein; er sieht sich als Teil des mehr als zweitausendjährigen alten Griechentums, das sich im Gegensatz zu Palamas und dessen Schule nicht national, sondern kulturell versteht. Diese ununterbrochene Kontinuität des Griechentums will er aufzeigen, indem er in seinen Gedichten Augenblicke aus der fernen Vergangenheit vergegenwärtigt. Es ist ihm gelungen, seelische Situationen und dekadente ideologische Strömungen zum Ausdruck zu bringen, die uns hier in der westlichen Welt erst in der Nachkriegsperiode begegneten.

Über diesen großen griechischen Dichter wird heute Abend zu uns der liebe Kollege Jörg Schäfer sprechen, nämlich über das Thema „Lebensphilosophisches und Bilder aus der Geschichte in der Dichtung von Konstantin Kavafis“.

Es werden ausgewählte Gedichte in griechischer Sprache von seiner hochverehrten Gattin Maria Schäfer vorgetragen. Herr Schäfer besitzt das richtige Rüstzeug, weil er als Archäologe über eine tiefe Kenntnis der Antike verfügt. Er ist imstande, die Dichtung von Kavafis besser als jeder andere zu verstehen, weil Kavafis in seiner Dichtung Mythologeme und antike griechische Stoffe und Motive aktualisiert; so stellt sich diese Lesung sinnvoll zum Hauptthema unseres Symposions. Frau Prof. Simon hat so anschaulich über die ganze Tradition von Daidalos und anderen gesprochen. Wenn Sie wüssten, meine sehr verehrten Damen und Herren, wie viele deutsche Dichter der Gegenwart Daidalos, Prometheus usw. als Thema ihrer Dichtung heute aufgegriffen haben! Weil die antiken literarischen Stoffe und Motive ein wichtiges Hilfsmittel für die ganze europäische Literatur, ja für die Weltliteratur sind, um damit die aktuelle Gegenwart zum Ausdruck zu bringen. Kavafis ist ein treffendes Beispiel. Herr Schäfer kommt aus der Heidelberger archäologischen Schule; er hat sich bei Roland Hampe habilitiert, der selbst ein ideales Beispiel ist, denn er hat meisterhafte Übersetzungen von Venezis' „Äoliki Gi“, „To Noumero“ usw. vorgelegt. Herr Schäfer ist durch seine archäologische Tätigkeit mit der antiken und neugriechischen Welt in engste Berührung gekommen, er hat an wichtigen Grabungen auf Zypern und von 1957 bis 1960 in Kerameikos Athen im Rahmen seiner Tätigkeit am Deutschen Archäologischen Institut Athen teilgenommen. Als Referent des Instituts hat er sich 1963 bis 1969 mit archäologischen Forschungen in Tiryns, in Westkleinasien und Amthedon, Bötien,

befasst, wo wir uns vor 30 Jahren begegnet sind. Von 1970 bis 1990 lehrte Herr Schäfer klassische Archäologie an der Universität Heidelberg und hat archäologische Ausgrabungen auf Kreta und an anderen Orten durchgeführt. Seine zahlreichen Publikationen gelten der antiken Plastik, Keramik und der Architektur. Herr Schäfer, als wahrer Philhellene, befasst sich nicht nur mit der antiken Welt, sondern auch mit der neugriechischen. Das beste Zeugnis davon liefert seine große Liebe für den neugriechischen Dichter Kavafis, dessen Lyrik in ihm einen feinfühligsten Interpreten gefunden hat. Daher freuen wir uns um so mehr, Herrn Schäfer heute Abend bei uns zu haben. Vor 2–3 Jahren hat er mir Teile seiner Übersetzungen in Würzburg gezeigt. Ich war davon sehr angetan und habe ihn ermuntert, diese Übersetzungen zum Druck zu bringen. Mein Wunsch wird bald Erfüllung finden, denn Herr Schäfer hat nach langjähriger Arbeit eine meisterhafte Übersetzung und Kommentierung der Gedichte von Kavafis geliefert, die bald beim Verlag Winter in Heidelberg erscheinen wird. Die Affinität Herrn Schäfers mit Kavafis erklärt sich, glaube ich, durch Kavafis' Liebe zur Antike. Kavafis ist der historische Dichter, weil er antike Geschichte in seinen Gedichten als Ventil und Vehikel, könnte man sagen, verwendet, um Aktuelles besser zum Ausdruck zu bringen.

Εισαγωγή στην εκδήλωση για τον Καβάφη,

του καθηγ. Ευάγγελου Κωνσταντίνου, Βύρτσμπουργκ

Απόψε θα περάσουμε από την αρχαία τεχνολογία στη νεοελληνική ποίηση, που όμως συνδέεται στενά με την αρχαία. Προτού σας παρουσιάσω τον κ. Σαίφερ, θα εκφράσω ορισμένες σκέψεις μου για τη σημασία του γερμανοελληνικού διαλόγου γύρω από τη λογοτεχνία, γιατί υπάρχουν πολλά κοινά σημεία που δυστυχώς δεν έχουν μέχρι στιγμής διερευνηθεί. Ο διάλογος για τη λογοτεχνία ανάμεσα σε ανθρώπους και λαούς δημιουργεί γέφυρες συνεννόησης και φιλίας, συμβάλλοντας στην άρση εθνικών και θρησκευτικών εχθροτήτων και προκαταλήψεων. Η ποίηση, ύψιστη έκφραση του ανθρώπινου πνεύματος, φέρνει τους ανθρώπους και τους λαούς διαφορετικών πολιτισμών, θρησκειών και παραδόσεων πιο κοντά και βοηθά στην ανακάλυψη μιας κοινής γλώσσας. Μέσα από την ποίηση ενός λαού μιλά η ψυχή του, με γνήσια εσωτερική έκφραση. Γι' αυτό η ποίηση μας μεταδίδει μια πλήρη εικόνα της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας μιας χώρας. Ο Φραντς Κάφκα απεκάλεσε την ποίηση εκστρατεία διερεύνησης της αλήθειας, και ο Καβάφης από την Αλεξάνδρεια (1863-1933) είναι ο διακεκριμένος ποιητής, που κατανοεί το έργο του ως εκστρατεία προς την αλήθεια και την κατανόηση των θεμελιωδών προβλημάτων της ανθρώπινης ύπαρξης. Η ποίησή του εκφράζει με σαφήνεια το όραμα των κοινών μορφωτικών περιεχομένων ως δύναμης που ενώνει τους λαούς. Στην αντανάκλαση της αρχαιότητας μέσα στη νεοελληνική λογοτεχνία, ο Καβάφης κατέχει εξέχουσα θέση. Θεωρεί τον εαυτό του μέρος του δισχιλιόχρονου αρχαίου Ελληνισμού, που, σε αντίθεση με τον Παλαμά και τη σχολή του, δεν αυτοπροσδιορίζεται ως εθνικός, αλλά ως πολιτισμικός. Την αδιάκοπη συνέχεια του Ελληνισμού θέλει να αναδείξει, εισάγοντας στα ποιήματά του στιγμές του μακρινού παρελθόντος. Πέτυχε να εκφράσει ψυχικές καταστάσεις και ιδεολογικά ρεύματα παρακμής, που στον δυτικό κόσμο συναντήσαμε μόλις στη μεταπολεμική εποχή. Γι' αυτόν τον μεγάλο Έλληνα ποιητή θα μας μιλήσει απόψε ο αγαπητός συνάδελφος Γεργκ Σαίφερ, με θέμα «Φιλοσοφία της ζωής και εικόνες της ιστορίας στην ποίηση του Κωνσταντίνου Καβάφη».

Διαλεχτά ποιήματα στην ελληνική γλώσσα θα διαβάσει η σύζυγός του Μαρία Σαίφερ. Ο κ. Σαίφερ διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό, γιατί ως αρχαιολόγος γνωρίζει βαθιά την αρχαιότητα. Κατανοεί καλύτερα από κάθε άλλον την ποίηση του Καβάφη, γιατί ο ποιητής εισάγει στο έργο του μυθολογήματα και αρχαίο ελληνικό υλικό και μοτίβα. Έτσι η ανάγνωση αυτή μετατρέπεται σε κύριο θέμα του συμποσίου μας. Η καθηγήτρια κα Σίμον μας παρουσίασε παραστατικά ολόκληρη την παράδοση γύρω από τον Δαίδαλο και άλλους. Αν γνωρίζατε, κυρίες και κύριοι, πόσοι σύγχρονοι γερμανοί ποιητές επέλεξαν τον Δαίδαλο, τον Προμηθέα κλπ. ως θέμα του έργου τους! Διότι το αρχαίο ελληνικό υλικό και η θεματική αποτελούν σημαντικό βοήθημα για ολόκληρη την ευρωπαϊκή, θα έλεγα μάλιστα, την παγκόσμια λογοτεχνία. Ο Καβάφης είναι κατάλληλο παράδειγμα. Ο κ. Σαίφερ προέρχεται από την αρχαιολογική σχολή της Χαϊδελβέργης, έγραψε τη διατριβή του υπό τον Ρόλαντ Χάμπε, που υπήρξε ο ίδιος ιδανικό παράδειγμα, έχοντας κάνει θαυμάσιες μεταφράσεις της «Αιολικής Γης» και του «Νούμερο» του Βενέζη. Ο κ. Σαίφερ ήλθε για πρώτη φορά σε επαφή με τον αρχαίο και νεοελληνικό κόσμο μέσω του αρχαιολογικού του έργου και συμμετείχε σε σημαντικές ανασκαφές στην Κύπρο, και την περίοδο 1957 ως 1960 στον Κεραμεικό στην Αθήνα, στα πλαίσια της εργασίας του στο Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών. Ως εισηγητής του Ινστιτούτου ασχολήθηκε από το 1963 ως το 1969 με αρχαιολογικές έρευνες στην Τίρυνθα, την Δυτική Μικρά Ασία και την Ανθηδόνα της Βοιωτίας, όπου και γνωριστήκαμε προ 30 ετών. Από το 1970 ως το 1990 δίδαξε κλασική αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης και συγχρόνως έκανε αρχαιολογικές ανασκαφές στην Κρήτη και άλλα μέρη. Οι πολυπληθείς του δημοσιεύσεις αφορούν στην αρχαία γλυπτική, κεραμική και

αρχιτεκτονική. Ως γνήσιος φιλέλληνας ο κ. Σαίφερ δεν ασχολείται με τον αρχαίο μόνον κόσμο, αλλά και με τον νεοελληνικό. Απόδειξη είναι η μεγάλη αγάπη που τρέφει για τον νεοέλληνα ποιητή Καβάφη, το έργο του οποίου βρήκε έναν ευαίσθητο ερμηνευτή στο πρόσωπό του. Για τον λόγο αυτόν χαίρομαστε ακόμα περισσότερο, που ο κ. Σαίφερ βρίσκεται απόψε ανάμεσά μας. Πριν από 2-3 χρόνια μου έδειξε αποσπάσματα των μεταφράσεων αυτών στο Βύρτσμπουργκ, τα οποία με ενθουσίασαν και τον ενεθάρρυνα να εκδώσει αυτές τις μεταφράσεις. Σύντομα η επιθυμία μου θα εκπληρωθεί, γιατί ο κ. Σαίφερ, μετά από πολύχρονη εργασία, παρουσίασε μian αριστοτεχνική μετάφραση και σχολιασμό των ποιημάτων του Καβάφη, που θα εκδοθεί σύντομα από τον εκδοτικό οίκο Βίντερ της Χαϊδελβέργης. Η συνάφεια του κ. Σαίφερ με τον Καβάφη ερμηνεύεται, νομίζω, από την αγάπη του Καβάφη για την αρχαιότητα. Ο Καβάφης είναι ιστορικός ποιητής, γιατί χρησιμοποιεί στα ποιήματά του την αρχαία ιστορία ως βαλβίδα εκτόνωσης και μέσον μεταφοράς, θα λέγαμε, για να εκφράσει καλύτερα την επικαιρότητά του.